

УДК 808.26

*Л. В. Прахарэнка***СПЕЦЫФІКА МАСТАЦКАГА ПЕРАКЛАДУ МЕТАФАРЫЧНЫХ ВОБРАЗАЎ
А. ПУШКІНА НА БЕЛАРУСКУЮ МОВУ**

У артыкуле праводзіцца супастаўляльнае даследаванне вобразна-метафарычных сродкаў А. Пушкіна ў арыгінале і перакладзе на беларускую мову з пункта гледжання лексічнага складу, вобразнага зместу і асаблівасцей граматычнай будовы тэкстаў.

Уводзіны

Уплыў пушкінскіх традыцый на беларускую мову, культуру і літаратуру – з’ява шматгранная. Гэта адносіцца не толькі да выкарыстання беларускімі пісьменнікамі асобных стылёвых рыс А. Пушкіна, але і ўласцівых яго творам стылістычных сродкаў. Не гаворачы ўжо пра духоўнае ўздзеянне творчасці А. Пушкіна, якая мае агульначалавечую каштоўнасць. Як сказаў аб пушкінскай спадчыне Я. Сіпакоў, «гэта скарб усіх людзей планеты, які блакітнаю живою кропкаю свеціцца ў такім неабдымным акіяне міжзорнай вечнасці. І ніякія найбагацейшыя скарбы золата не могуць параўнацца з гэтым скарбам. Дык хвала ж і ўдзячнасць і ім, і нашай шануюнай мове, што Вялікі Лясняр рускага народа гаворыць з намі, беларусамі, па-беларуску» [1, 14].

Неабходна адзначыць і такую важную сферу ўздзеяння пушкінскай спадчыны на беларускую культуру і літаратуру, як практыка мастацкага перакладу яго твораў на беларускую мову. Першыя пераклады твораў выдатнага рускага паэта датуюцца другой паловай XIX стагоддзя. Аднак і цяпер работы з тэкстамі класіка рускай літаратуры працягваюцца. Найбольш значнымі сярод публікацый твораў А. Пушкіна на беларускай мове сталі перакладныя зборнікі «Стихотворения» (1949 г.), «Избранные произведения» (1949, 1993, 1999 гг.). Пераклады твораў А. Пушкіна выкананы больш чым 30 беларускімі аўтарамі, у ліку якіх такія вядомыя майстры слова, як М. Багдановіч, Р. Барадудін, П. Броўка, Н. Гілевіч, С. Грахоўскі, Я. Колас, А. Куляшоў, Я. Купала, К. Крапіва, М. Стральцоў, М. Танк, К. Чорны і інш. Вядома, што перакладчыцкая дзейнасць, звязаная з пошукам найбольш адэкватных сродкаў перадачы вобразнай інфармацыі, актыўна ўплывае на ўзаемаўзбагачэнне вобразных, стылістычных сістэм як мовы арыгінала, так і мовы перакладу.

Вынікі даследавання і іх абмеркаванне

Аб’ектамі перакладаў сталі найбольш вядомыя пушкінскія творы, блізкія беларускаму чытачу па тэматыцы, асаблівасцях вобразнага ўспрымання і адлюстравання рэчаіснасці, духоўных ідэалах. Большасць з іх – вершы і паэмы, якія даюць яркія прыклады высокага майстэрства выкарыстання лексічных сродкаў. У перакладах гэтыя сродкі набываюць характэрныя рысы, абумоўленыя асаблівасцямі мовы перакладу і ідыястылем перакладчыкаў.

Перад кожным перакладчыкам паўстае праблема элімінавання (пераадолення) лакун як культурнага, так і моўнага характару. У лік апошніх уваходзяць лакуны лексічныя, граматычныя, стылістычныя і некаторыя іншыя. Існуюць тры магчымыя шляхі элімінавання: запаўненне лакун, кампенсацыя лакун і мастацкі білінгвізм, г. зн. уключэнне ў тэкст перакладу слоў на мове арыгінала, якія не маюць адпаведнікаў у мове перакладу, інакш кажучы, слоў-экзатызмаў.

Пераклад з адной блізкароднаснай мовы на другую, у прыватнасці з рускай мовы на беларускую, мае свае асаблівасці. Так, блізкасць культуры і нацыянальна-псіхалагічнага складу беларускага і рускага народаў ставіць на першы план праблему пераадолення розных лакун моўнага характару. Асаблівасцю лексіка-стылістычнай сістэмы беларускай мовы з’яўляецца амаль поўная адсутнасць царкоўнаславянізмаў. Наяўнасць стылістычных лакун гэтага тыпу абумоўлена гістарычнымі прычынамі: «неадначасовым развіццём у рускай і беларускай мовах суадносных

функцыянальных стыляў, неаднолькавым характарам запазычаных элементаў, рознай ступенню суаднесенасці літаратурных норм з жывой народнай мовай» [2, 3–4]. Значная колькасць недакладных, прыблізных адпаведнікаў у перакладах пушкінскіх метафар абумоўлена таксама фактарамі пабудовы верша, неабходнасцю захавання пэўнага рытму або рыфмы арыгінала. Іменна па гэтай прычыне перакладчыкі часта аддаюць перавагу беларускім словам, якія сугучныя з іх рускімі эквівалентамі, нягледзячы на тое, што па семантыцы і стылістычнай афарбоўцы гэтыя словы не супадаюць з рускімі. Гэтыя ж фактары могуць уплываць і на ўключэнне ў пераклады русізмаў.

Сярод парадыгм метафар (далей ПМ) у творах А. Пушкіна найбольш шырока прадстаўлены тыя, у якіх суб'ектамі параўнання з'яўляюцца назвы паняццяў вогненнай стыхіі, назвы крыніц святла, паняцці цемры, паняцці колеру, назвы праяўленняў розных прыродных стыхій, назвы паняццяў расліннага свету, назвы паняццяў мовы і маўленчай дзейнасці. Меншую колькасць складаюць парадыгмы са значэннем «пазбаўлення і абмежавання свабоды» і «тое, што пакрывае, засцілае».

Аналіз паказвае, што склад разгледжаных ПМ неаднолькавы: ад 453 прыкладаў у групе «з'явы вогненнай стыхіі» да 16 у групе «тое, што пакрывае або засцілае». Сярод галоўных (параўноўваючых) элементаў метафарычных спалучэнняў мноства такіх, якія маюць агульнаславянскае і агульнаеўрапейскае паходжанне, але пэўная колькасць з іх належыць да царкоўнаславянскай лексікі. У некаторых выпадках рускія словы ўжываюцца паралельна з царкоўнаславянскімі (*золотой – златой, голос – глас, серебристый – сребристый*). Ёсць прыклады метафарычнага ўжывання слоў, якое разыходзіцца з сучасным (*пламенный бой, пламенная рука, светильник дней*).

Некаторыя семантычныя групы з'яўляюцца найбольш распаўсюджанымі і ўжываюцца ў функцыі левых або правых элементаў адразу некалькіх парадыгм. Гэта назвы пачуццяў, перыядаў чалавечага жыцця, сацыяльных падзей, з'яў прыроды і інш.

Асобныя семантычныя элементы вялікіх і малых метафарычных парадыгм знаходзяцца паміж сабою ў адносінах больш цеснай сувязі (напрыклад, *агонь, святло, колер*). І наадварот, у адносінах паміж многімі элементамі існуе семантычная кантрастнасць: *горение – угасание, свет – темнота, чёрный – белый, цветение – увядание*. У некаторых выпадках такога тыпу палярнасць існуе і паміж аб'ектамі параўнання: *жар (огонь) любви, жар (огонь) ненависти*.

Пераклады адзначаных вобразных сродкаў А. Пушкіна на беларускую мову ў значнай ступені адрозніваюцца ад арыгіналаў, што абумоўлена фактарамі культурнага, агульнамоўнага і непасрэдна тэкставага характару. З тыпаў перакладчыцкіх адпаведнасцей найбольшая колькасць належыць трансфармацыям, у якіх выяўляецца больш ці менш відавочная семантычная і вобразная эквівалентнасць. Прыклады ўжывання ў перакладах нявобразных сродкаў замест вобразных і наадварот нешматлікія, але і яны высвятляюць важныя асаблівасці мастацкага вершаванага перакладу з рускай мовы на беларускую.

Адметнае месца займаюць пераклады з высокай ступенню адэкватнасці, дзе метафары А. Пушкіна перакладаюцца эквівалентнымі беларускімі словамі з тым жа самым метафарычным сэнсам. Прыклады такіх перакладаў вызначаюцца ў кожнай з вышэй апісаных груп. У групе «з'явы вогненнай стыхіі» фіксуюцца метафары са словамі *агонь, жар, гарзіць* і інш., у групе «крыніцы святла» – метафары *свет, сонца, месяц, прамень* і інш., у групе «паняцці колеру» – *чорны, белы, залаты*, у групе «бурныя праяўленні прыроднай стыхіі» – *віхор, бура*, у групе «з'явы воднай стыхіі» – *рака, мора, ручаі* і г. д.: *правды свет – праўды свет (Р. Барадулін), души светил – души свяціл (Я. Міклашэўскі), музыки гром – музыкі гром (А. Куляшоў)*. Такая суаднесенасць абумоўлівае блізкую кіраванасць вобразных асацыяцый.

Большая ступень разыходжанняў на ўзроўні канатацыі мае месца тады, калі беларускія эквівалентныя словы ў складзе метафар паводле гукавога складу разыходзяцца з рускімі, напрыклад: *ручьи любви – ручаі кахання (Я. Міклашэўскі); туча стрел – хмара стрэл (А. Александровіч)*;

А слава ... луч её случайный

Неуловим. Мирская честь [3, 254].

Наяўнасць такіх эквівалентаў уносіць у пераклад пэўны беларускі каларыт.

Варыянты перакладу вобразна-метафарычных сродкаў у адных і тых жа творах могуць быць неаднолькавымі, што адбываецца на характары вобразаў. Так, карэлятам слова *ковёр* (у дачыненні да снегу) у А. Куляшова з'яўляецца слова *дыван*, а ў Р. Барадуліна – *кілім*, якое ўспрымаецца як больш блізкае да народна-фальклорнай стыхіі:

Под голубыми небесами

Великолепными коврами,

Блестя на солнце снег лежит [4, 125].

А слава... промень выпадковы

Няўлоўны ён. А свет людскі [1, 50] (В. Сёмуха).

Пад сінізной нябёсаў сцішна

Кілімамі велікапышна

Зіхотна стылы снег ляжыць [1, 79].

У некаторых выпадках мае месца мастацкі білінгвізм. Так, пушкінскі выраз *ночная мгла* Я. Купала перадае як *начная мгла* (замест беларускага *імгла*):

Ночная мгла

На город трепетный сошла [5, 283].

У перакладзе метафары *мрак изгнания* Я. Колас захоўвае слова *мрак* (*мрак выгнання*) замест беларускага эквівалента *змрок*:

И мать одна во мрак изгнания

Умчала горе с нищетой [5, 208].

Начная мгла

На горад трэпетны сышла [1, 340].

И одна маці ў мрак выгнання

Панесла гора з ліхатой [1, 311].

Пушкінскі метафарычны выраз *деревья в зимнем серебре* [6, 86] у перакладзе А. Куляшова выглядае як *гаі ў зімовым серабры* [1, 193].

Факты білінгвізму маюць месца і пры перакладзе метафарычных выказаў са значэннем «каштоўныя рэчывы, камяні». Так, у тэксце М. Хведаровіча ўжываецца метафарычнае спалучэнне *янтар і яхонт вінаграда* [7, 98], дзе рускамоўным назоўнікам *янтарь и яхонт* надаецца беларускае гучанне. У метафарычным фрагменце Я. Міклашэўскага прысутнічае прыметнік *янтарный*:

Вся комната янтарным блеском

Озарена [4, 125].

Увесь пакой янтарным ззяннем

Асветлены, марозным раннем [8, 7].

У радзе перакладаў назіраюцца новаўтварэнні паводле рускіх словаўтваральных мадэляў. Так, у шэрагу перакладаў А. Куляшоў ужывае прыметнік *полымны*, створаны на ўзор рускага *пламенный*: *полымная душа, полымныя ланіты, полымнае гарэнне* і інш.:

Иль розы пламенных ланит [6, 20].

И сердцем пламенным и нежным [6, 57].

И того ль искали

Вы чистой, пламенной душой [6, 71].

Ні ружы полымных ланіт [1, 134].

И сэрца полымным гарэннем [1, 168].

Ці гэткага шукалі

Вы чыстай полымнай душой [1, 180].

У групе неэквівалентных перакладаў ступень разыходжання з арыгіналамі аказваецца больш значнай, але ў пэўнай колькасці прыкладаў гэтай групы галоўныя кірункі метафарызацыі захоўваюцца.

Вельмі часта метафарычныя словы замяняюцца такімі, якія займаюць блізкае да іх месца ў лексічнай сістэме. Так, на месцы метафарычнага слова з арыгінальнага тэксту можа ўжывацца яго перакладзены на беларускую мову сінонім: *огонь души – пыл душы* (А. Куляшоў), *пламя позднее любви – каханьня позняга агні* (А. Александровіч),

В чем пыл души бы охладел [6, 117].

гіперонім:

Молю святое провиденье:

Да голос мой душе твоей

Дарует то же утешенье,

Да озарит он заточенье

Лучом лицейских ясных дней [3, 306].

гіпонім:

Того змея воспоминаний,

Того раскаянье грызет [6, 24].

тэматычна аднароднае слова:

Рассвет печальной жизни бурной [6, 111].

Забвенье жизни в бурях света [6, 163].

Святой удзячны, добрай волі:

Душа мая пачула звон,

Надоўга будзе ён даволі

У адзіноце, у няволі

Святолю ліцэйскіх ясных дзён [1, 56] (В. Вітка);

Таму гадзюка ўспамінаў

Нідзе спакою не дае [1, 138] (А. Куляшоў);

Маркотны свет душы віхурнай [1, 216] (А. Куляшоў);

И забыццё ў віхурах света [1, 265] (А. Куляшоў).

Галоўную ролю ў выбары такіх адпаведнікаў адыгрывае традыцыйны характар дадзенага кірунку метафарызацыі і ўстойлівае ўжыванне іх у ролі метафар як у рускай, так і ў беларускай паэзіі. Прыклады такога перакладу ёсць у самых розных аўтараў: *бездны глас – бяздоння сказ (А. Астрэйка)*, *в шуме бурь – у шуме навалыніц (П. Глебкі)*, *как величаява луна – як зорка ясная адна (А. Куляшоў)*; *забвенье жизни в бурях света – і забыццё ў віхурах света (А. Куляшоў)*; *вернее в сети заведём – ахвяру ў пастку завядзем (А. Куляшоў)*.

Пераклад можа звязвацца і са зменай залежных ад метафарычных слоў элементаў, напрыклад:

Иль ночью моря гул глухой, Ці мора гул, ці шэпт травы,
Иль шёпот речки тихоструйной [3, 175]. Ці плёскае рэчкі ціхапльынай [1, 34] (Н. Гілевіч).

Такія замены не заўсёды прыводзяць да значных змен вобразаў, асабліва калі яны не выходзяць за межы адной і той жа сітуацыі.

Пераклады некаторых метафар звязаны з іх значнай лексічнай і граматычнай перабудовай. Ролю фокуса метафары або залежнага ад яе элемента ў такіх выпадках можа прымаць на сябе іншая, чым у перакладзе, часціна мовы, напрыклад:

Морозной пылью серебрится ...і срэбрам ззяе
Его бобровый воротник [6, 13]. Снег на бобровым каўняры [1, 127] (А. Куляшоў);
И я, средь бури жизни шумной, І я ў жыццёвай бурі шумнай
Искал вниманья красоты [3, 176]. Шукаў красу як божы дар [1, 35] (Н. Гілевіч).

Вядомы і больш складаныя прыклады такога роду пераканструявання, калі пры захаванні семы фокуса метафары ў яе склад уносяцца новыя дэталі, якія ў арыгінале адсутнічаюць:

Упорно, медленно оно Упарта спахваля яно
В огне страстей раскалено [5, 182]. Праходзіць палкасці гарно [1, 287] (Я. Колас).
 Змену вобраза можна назіраць і ў такім прыкладзе:
Я вас любил: любовь еще, быть может, Пачуцці ў сэрцы цепляцца маім (А. Каско).
В душе моей угасла не совсем [4, 128].

На думку Н. Борсук, такі варыянт перакладу вельмі ўдалы: думка аб знікненні пачуцця тут самабытна гучыць «па-нашаму» [9, 149].

У перакладах, дзе метафарычныя сродкі замяняюцца неметафарычнымі, вобразнасць адпаведнага фрагмента губляецца, напрыклад:

Я здесь, от суетных оков освобожденный [10, 318].
Я тут, пазбыўшыся ад мітусні людскай [1, 18] (А. Шахавец).

Тым не менш, страты вобразнасці на ўзроўні асобных метафар у большасці выпадкаў так ці інакш кампенсуюцца на ўзроўні цэлых тэкстаў.

Даволі распаўсюджаны ў перакладах прыклады, калі нявобразныя сродкі замяняюцца вобразнымі. Адметна, што ў большасці выпадкаў такія сродкі з'яўляюцца беларускімі адпаведнікамі якраз пушкінскіх метафар:

Сияют в блеске голубом [4, 196]. Гараць у сонцы залатым [1, 15] (М. Танк);
Льёт печально свет она [3, 309]. Серабрыць сваім святлом [11, 20] (А. Якімовіч).

Большасць такіх метафар належыць да метафарычных парадыгм, найбольш асвоеных у творчасці А. Пушкіна: «з'явы вогненнай стыхіі», «паняцці колеру», «паняцці расліннага свету» і інш.

У межах розных груп адпаведнасцей ёсць прыклады, якія сведчаць аб набліжэнні перакладаў да беларускай рэчаіснасці. Так, выраз *плод новых умственных затей* Н. Гілевіч замяніў на *вязанка строф*:

Поэма, говорят, готова, Поэма – новая – гатова,
Плод новый умственных затей [3, 174]. Вязанка строф – адна ў адну [1, 33] (Н. Гілевіч).

У арыгінале метафара *плод затей* абазначае не толькі паэтычнае натхненне, але і яго вынікі. Беларускі аўтар палічыў неабходным замяніць названае метафарычнае спалучэнне на зусім незвычайнае *вязанка строф*. Лексічнае значэнне слова *вязанка* 'звязак аднародных прадметаў, звязаны ахапак чаго-небудзь' [12, 137]. У гэтым праяўляецца творчая

індывідуальнасць беларускага аўтара. М.Танк адзначаў: «Перакладаючы Пушкіна, беларускія мастакі слова трымалі экзамен на творчую сталасць і, магчыма, нават больш – на сталасць літаратуры, сведчачы яе няспынны рост» [13, 268]. Можна сказаць, што гэты экзамен беларускія аўтары, у тым ліку і Н.Гілевіч, вытрымалі на славу. Трэба ўлічыць і яшчэ адну акалічнасць: слова **вязанка** – беларускае, таму можна сказаць, што пераклад мае беларускую нацыянальную спецыфіку. Варта адзначыць, што ў Я. Лучыны зборнік вершаў называецца «Вязанка».

Вобразны фрагмент А. Пушкіна *Ты внемлешь грохоту громов и гласу бури и валов* [4, 214] у перакладзе М. Танка выглядае як адаптаваны пад тыповы беларускі пейзаж: *У буру ловіш гул ракі, як гром калыша саснякі* [1, 100].

Некаторая частка разглядаемых ПМ мае асаблівасці, сутнасць якіх у тым, што ў левы элемент не ўваходзіць мноства семантычна блізкіх слоў, а толькі асобныя лексемы са складу рэгулярных метафар са словамі *отрава, змея, язва, рой*.

Можна канстатаваць, што паміж некаторымі метафарычнымі парадыгмамі існуе пэўная семантычная блізкасць. Напрыклад, словы *отрава, язва, змея* ўключаюць семантычны элемент «нешта дрэннае», што абумоўлівае іх ужыванне для вобразнай характарыстыкі розных негатыўных з'яў (*яд клеветы, змея воспоминаний, язва чести*). У межах названых ПМ выяўляюцца і асобныя кірункі метафарызацыі. Напрыклад, слова *змея* ўжываецца А. Пушкіным і для характарыстыкі звілістых па форме прадметаў, дзеяслоў *язвить* мог ужывацца ў значэнні «высмейваць каго-небудзь, выказваючы да яго пагарду».

Слова **рой** у складзе метафарычнай серыі ўжывалася для характарыстыкі сукупнага мноства жывых істот (*арапов чёрный рой*) і паняццяў душэўнай сферы (*желаний своевольный рой*).

У перакладах метафар названых парадыгм таксама выяўляюцца ўсе тыпы вышэй адзначаных адпаведнасцей. Вялікае месца займаюць пераклады эквівалентнага характару:

В душу вливали хладный яд [3, 144]. *Ліці ў душу халодны яд* [1, 29] (Я. Сіпакоў);
Не пей мучительной отравы. *Не пі пакутлівай атруты*
Оставь блестящий, душиный круг [4, 136]. *Пакінь бліскучы, душыны круг* [1, 181] (Я. Міклашэўскі);
Тогда я демонов увидел чёрный рой. *Тады я дэманаў убачыў чорны рой*
Бесы тешились проклятою игрой [4, 220]. *І д'яблы цешыліся выклётай гульнёй* [1, 102] (Р. Барадулін).

Прыклады замены вобразных сродкаў нявобразнымі ў межах разглядаемых ПМ сустракаюцца рэдка. Так, слова *язва* М. Стральцоў замяніў на *зваба: язва лобзаний* [4, 356] – *зваба пацалункаў* [1, 97]. Слова *лобзать* мае стараславянскае паходжанне, а, як вядома, запазычанне стараславянізмаў беларускай мовай было абмежавана. У тэксце А. Пушкіна падкрэслены кантраст паміж духоўным і фізічным: фізічнае задавальненне без духоўнага пакідае язвы. У мове перакладу такое супрацьпастаўленне адчуваецца менш, бо лексема *зваба*, якая ўтварылася ад дзеяслова вабіць, – гэта тое, што прыцягвае, а не адкідае. Засведчым таксама, што ў перакладзе загублены эфект аксюмарана.

Найбольш часта фіксуюцца прыклады замены нявобразных сродкаў вобразнымі. Як і ў раей разгледжаных выпадках, вобразнымі адпаведнікамі нейтральных слоў становяцца рэгулярныя і найбольш часта ўжывальныя А. Пушкіным метафары:

Насмешки, ненависть, укор [5, 133]. *Нянавісць і насмешак яд* [7, 87] (Х. Жычка);
...Злые волны *...Хвалі-змеі*
Как воры лезут в окна [5, 279]. *У вокны лезуць, як зладзеі* [1, 337] (Я. Купала);
Исчезла ревность и досада *І знікла даўняя пакута*
Пред этой ясностью взгляда [6, 108]. *І злоснай рэўнасці атрута* [1, 214] (А. Куляшоў).

Можна сцвярджаць, што адзначаны прыём абумоўлены імкненнем перакладчыкаў да своеасаблівай кампенсацыі страт у перадачы непаўторнага пушкінскага каларыту, якія непазбежны пры перакладзе тэкстаў А. Пушкіна на любую іншую мову.

Вывады

Такім чынам, факты неадпаведнасці абумоўлены асаблівасцямі аб'екта перакладу – вобразна-метафарычных сродкаў, якім уласціва пэўная семантычная «размытасць», шырокі спектр вобразных асацыяцый, а значыць і магчымасць выбару мноства варыянтаў іх перакладу. Пры перакладзе метафарычных вобразаў А. Пушкіна на беларускую мову ўзнікае неадпаведнасць лексічнага, граматычнага, стылістычнага і іншага характару, што выклікана неабходнасцю так або інакш захаваць накірункі метафарычнай вобразнасці класіка рускай літаратуры. Да ліку перакладчыцкіх прыёмаў у межах адзначаных груп адпаведнасцей адносяцца такія, як запаўненні, кампенсацыі, білінгвізм, перабудова метафар з заменай асобных кампанентаў. Гэта ўплывае на фарміраванне своеасаблівага перакладчыцкага стылю, які інтэгруе рускія і беларускія лексічныя элементы.

Літаратура

1. Пушкін, А. С. Выбраныя творы / А. С. Пушкін. – Мінск : Маст. літ., 1999. – 430 с.
2. Булахов, М. Г. Основные вопросы сопоставительной стилистики русского и белорусского языков / М. Г. Булахов. – Минск : БГУ, 1979. – 40 с.
3. Пушкин, А. С. Полн. собр. соч. : в 10 т. / А. С. Пушкин. – Л. : Наука, 1977. – Т. 2 : Стихотворения 1820–1826. – 400 с.
4. Пушкин, А. С. Полн. собр. соч. : в 10 т. / А. С. Пушкин. – Л. : Наука, 1977. – Т. 3 : Стихотворения 1827–1836. – 480 с.
5. Пушкин, А. С. Полн. собр. соч. : в 10 т. / А. С. Пушкин. – Л. : Наука, 1977. – Т. 4 : Поэмы. Сказки. – 448 с.
6. Пушкин, А. С. Полн. собр. соч. : в 10 т. / А. С. Пушкин. – Л. : Наука, 1977. – Т. 5 : Евгений Онегин. Драматические произведения. – 528 с.
7. Пушкін, А. С. Бахчысарайскі фантан : [паэма] / А. С. Пушкін ; пер. М. Хведаровіча // Полымя рэвалюцыі. – 1937. – № 2. – С. 86–98.
8. Пушкін, А. С. Прарок; «Я памятаю міг цудоўны...»; Зімовая раніца; Талісман : [вершы] / А. С. Пушкін ; пер. Я. Міклашэўскага // Чырвоная змена. – 1987. – 8 лют. – С. 8.
9. Борсук, Н. М. Уклад А. Каско ў пушкіназнаўства / Н. М. Борсук // Я лиру посвятил народу своему : материалы конф., посвящ. 200-летию со дня рождения А. С. Пушкина, Брест, 22–23 окт. 1999 г. / БрГУ ; редкол.: Н. И. Мищенко [и др.]. – Брест, 2000. – С. 147–153.
10. Пушкин, А. С. Полн. собр. соч. : в 10 т. / А. С. Пушкин. – Л. : Наука, 1977. – Т. 1 : Стихотворения 1813–1820. – 480 с.
11. Пушкін, А. С. Выбраныя творы / А. С. Пушкін. – Мінск : Дзярж. выд. БССР, 1949. – 570 с.
12. Глумачальны слоўнік беларускай літаратурнай мовы / пад рэд. М. Р. Судніка, М. Н. Крыўко. – Мінск : БелЭн, 2002. – 784 с.
13. Танк, М. Светач рускай паэзіі / М. Танк // А. С. Пушкін і Беларусь = А. С. Пушкин и Беларусь / уклад. Т. Махнач ; гал. рэд. А. Мальдзіс. – Мінск : Бел. навука, 1999. – С. 267–270.

Summary

A. Pushkin's figurative means are regarded in the original and its translation into the Belarusian language and the main principles of translation are defined.

Паступіў у рэдакцыю 15.11.10.